

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕНЬ З ІСТОРІЇ ДИДАКТИКИ ФІЗИКИ

Микола Головко

*Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України*

Реалізація перспективних напрямів розвитку вітчизняної освіти вимагає конкретних практичних дій, підкріплених загальнодидактичними дослідженнями, спрямованими на обґрунтування, розробку та апробацію відповідних моделей та інновацій. Ефективність запровадження сучасних освітніх технологій можна забезпечити лише за умови детального аналізу здобутків та напрацьованого досвіду світової і вітчизняної дидактики в історичному, гносеологічному та прогностичному контексті. Цим і визначається актуальність та перспективність, а також практична необхідність історико-дидактичних досліджень.

Теорія та методика навчання як наукова дисципліна покликана сприяти вирішенню проблем організації фізичної освіти, обґрунтуванню та виробленню механізмів подолання суперечностей, що виникають у зв'язку зі зміною освітніх парадигм, а також забезпечувати теоретико-методологічне підґрунтя для реалізації перспективних технологій навчання фізики [1].

Історичний аспект окреслених вище проблем вказує на певні закономірності у виникненні тих чи інших проблем методичного характеру на окремих етапах розвитку фізичної освіти. Виробити ефективні механізми подолання цих проблем та оптимальні шляхи подальшого розвитку даної освітньої галузі вдасться лише за умови ретельного вивчення та аналізу закономірностей розвитку теорії та методики навчання фізики, врахування багатолітнього досвіду та кращих вітчизняних методичних традицій, що неможливо без комплексного аналізу даної проблеми.

Історіографічну базу досліджень історико-методичного характеру мають скласти науково-методичні праці відомих вчених-методистів та дослідників історії дидактики фізики. Як показує досвід розгортання методичних досліджень та шкільної фізичної освіти, значний вплив на ці взаємообумовлені процеси має розвиток власне фізичної науки. Тому доцільно історію методики фізики розглядати у взаємозв'язку з історією фізики.

Важливе значення для цілісного вивчення даного питання мають також праці з теорії та історії дидактики, які визначають загальні підходи до

взаємообумовленості та взаємозв'язку дидактики та методики навчання, історичної обумовленості розвитку педагогічної думки та шкільної освіти в Україні та світі.

Доцільно провести ретельний аналіз науково-історичних, методичних та психолого-педагогічних праць з проблеми дослідження та визначити, наскільки реальним є історико-методологічне підґрунтя для наукового осмислення та творчого узагальнення методичного досвіду.

Будь-яке методологічне дослідження вирізняється тим, що результатом його виконання має стати цілісна система, здатна виконувати історичні, гносеологічні та прогностичні функції. Ця позиція підкріплюється основними положеннями принципу історизму, як важливої домінанти в організації процесу здобування наукового знання та процесу оволодіння цими знаннями – процесу навчання.

Концепцію історико-методичного дослідження з проблем розвитку теорії та методики навчання фізики як науки можуть скласти положення про те, що:

1. Теорію та методику навчання фізики доцільно розглядати як соціокультурне явище, яке є результатом соціально-економічного, науково-технічного розвитку суспільства та його культури.

2. Закономірності та логіка розвитку теорії та методики навчання фізики визначаються основними чинниками розвитку педагогічної думки та освіти в Україні, хоча й мають свої зовнішньо та внутрішньо вмотивовані структурні відмінності, притаманні самостійній педагогічній науці.

3. В історико-методичному дослідженні важливе значення має зайняти принципово новий, соціально-культурний підхід до періодизації історії вітчизняної теорії та методики навчання фізики, який забезпечить адекватність отриманих результатів та їх інтерпретацію у динамічному взаємозв'язку з історією фізики і техніки, матеріальною і духовною культурою нашого народу.

4. Дослідження проблеми формування та розвитку теорії і методики навчання фізики як часткової дидактики має бути системним і здійснюватися на основі компаративістського підходу: синхронного аналізу закономірностей розвитку світової та європейської методичної науки та освіти.

5. При побудові будь-якої методичної теорії системному аналізу підлягають зміст і структура парадигми фізичної освіти у взаємозв'язку освітніх, розвивальних та практичних пріоритетних цілей.

6. Провідною функцією історії теорії та методики навчання фізики як цілісної педагогічної системи є наукове обґрунтування шляхів розвитку вітчизняної фізичної освіти та їх методичного забезпечення.

Об'єктом історико-методичного дослідження може виступати процес становлення і розвитку теорії та методики навчання фізики як часткової дидактики.

Під час визначення предмету дослідження варто врахувати, що будь-яке історико-методичне дослідження не є самоціллю, а має більш широкі завдання та функції. Його ефективність визначається можливістю прогнозування на основі отриманих результатів тенденцій та напрямів подальшого розвитку методичної науки та подолання можливих суперечностей, що виникають.

Тому доцільно, щоб предметом такого дослідження виступали не лише педагогічні концепції, зміст, форми та методи навчання фізики на різних етапах розвитку вітчизняної фізичної освіти, а їх порівняльна ефективність.

Мета історико-методичних досліджень полягає у дослідженні джерел зародження та основних чинників розвитку часткової дидактики як соціокультурного явища; теоретично обґрунтованому історико-системному аналізу процесу становлення та розвитку методичної думки з фізики, узагальненні її теоретичних та практичних здобутків і створення на цій основі цілісної педагогічної системи з історичною, гносеологічною та прогностичною функціями.

Методологічну основу мають складати загальні положення теорії пізнання, об'єктивний характер історичної взаємообумовленості соціально-культурних явищ, суб'єктно-діяльнісна і культурно-історична концепції організації та функціонування освітньої системи, освітня парадигма, визначена державою, фундаментальні положення теорії та методики навчання фізики, системний підхід до досліджуваних педагогічних явищ та процесів, інформаційний підхід в організації дослідження.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження формується комплекс методів дослідження. Важливе значення відводиться теоретичним методам здійснення науково-методологічних досліджень: системному аналізу, що передбачає науково обґрунтований відбір, накопичення та вивчення джерел; синтезу за результатами аналізу та здійсненої систематизації окремих даних; узагальненню результатів вивчення проблеми дослідження на основі аналізу науково-методичної, психолого-педагогічної, історико-методологічної літератури. Емпіричні методи дослідження доцільно використовувати у напрямку вивчення та узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду організації методичних досліджень, як в історичному контексті, так і в сучасних умовах.

Наукова новизна історико-методичних досліджень визначається висуненням та обґрунтуванням проблеми комплексного аналізу закономірностей та особливостей розвитку теорії і методики навчання фізики

як цілісного, історично зумовленого соціокультурного явища; розробки на основі запропонованих підходів періодизації та висвітлені важливих етапів розвитку методичної думки з фізики в Україні; аналізом динаміки пріоритетних завдань, змісту, форм та методів навчання фізики та особливостей організації методичних досліджень в Україні; визначенням перспективних напрямів розвитку теорії та методики навчання фізики як науки.

Разом з тим, успіх будь-якого історико-методичного дослідження значною мірою залежить не лише від обрання, постановки проблеми та вироблення методології і концепції, що є важливою складовою дослідницького процесу, а й від світоглядної позиції дослідника, який як інтерпретатор ідей посідає чільне місце в нерозривній тріаді педагогічне джерело – дослідник – історико-педагогічне дослідження як результат наукової творчості [2].

Бібліографія

1. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки нового виміру // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Харків: «ОВС», 2002. – Частина 1. – С. 37-54.

2. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічне дослідження та його «околоці» // Шлях освіти. – 2005. – № 4. – С. 43-47.